

TEMAT

Hejt i mowa nienawiści. Źródła – formy – reakcje

CZAS ZAJĘĆ

110 minut

ZAŁOŻENIA I
CELE

Proponowane zajęcia są przeznaczone dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Przede wszystkim mają na celu zwiększenie świadomości młodych ludzi na temat mowy nienawiści w wypowiedziach publicznych, zwłaszcza tzw. hejtu obecnego w przestrzeni internetowej. Uczestnicy zajęć nie tylko uzmysłwią sobie, czym jest mowa nienawiści i jakie ma oblicza, ale też poznają sposoby prawidłowego reagowania na nią jako ofiary lub świadkowie. Spotkanie ma na celu promowanie postaw empatycznych wśród uczestników komunikacji medialnej i świadomego odbioru komunikatów słownych oraz werbalno-ikonicznych.

METODY
I TECHNIKI
PRACY

- wykład konwersatoryjny/prelekcja
- dyskusja
- ćwiczenia w grupach
- burza mózgów
- praca plastyczna wykonywana w grupie

ŚRODKI

- prezentacja multimedialna zawierająca materiały multimedialne (do stworzenia z wykorzystaniem grafiki zawartej w scenariuszu i treści umieszczonych pod wskazanymi linkami)
- flipchart/tablica
- karki do notowania (najlepiej formatu A4)
- materiały plastyczne (w zależności od wykorzystanej techniki związanej z wykonaniem plakatu)

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Prowadzący rozpoczyna spotkanie od krótkiej rozmowy z uczestnikami na temat ich aktywności w przestrzeni internetowej. Kieruje dyskusją, zadając pytania:

- *Kto z was korzysta z mediów społecznościowych? Dlaczego?*
- *Kto z was udziela się na forach internetowych, zakłada, prowadzi grupy dyskusyjne? Dlaczego?*
- *Kto z was umieszcza w sieci swoje zdjęcia? Dlaczego?*
- *Kto z was komentuje posty, zdjęcia znajomych? Dlaczego?*
- *Kto z was udostępnia (upowszechnia) w sieci wpisy i wizerunki innych osób? Dlaczego?*

Każde z poruszanych zagadnień zmierza do uzmysłowienia uczestnikom celowości podejmowania określonych działań w sieci, a także prowokuje do przeprowadzenia oceny niektórych popularnych zachowań komunikacyjnych. Uogólnione odpowiedzi uzyskane w rozmowie są zapisywane w formie słów kluczy na fliparcie.

2. Prowadzący proponuje uczestnikom, aby w czterech kilkuosobowych grupach zastanowili się, jakie sensy kryją się w słowach: *nienawiść, nienawidzić* (gr. 1), *agresja* (gr. 2), *obraza, obrażać* (gr. 3), *wyzwisko, wyzywać* (gr. 4). Zespoły działają około 5 minut,

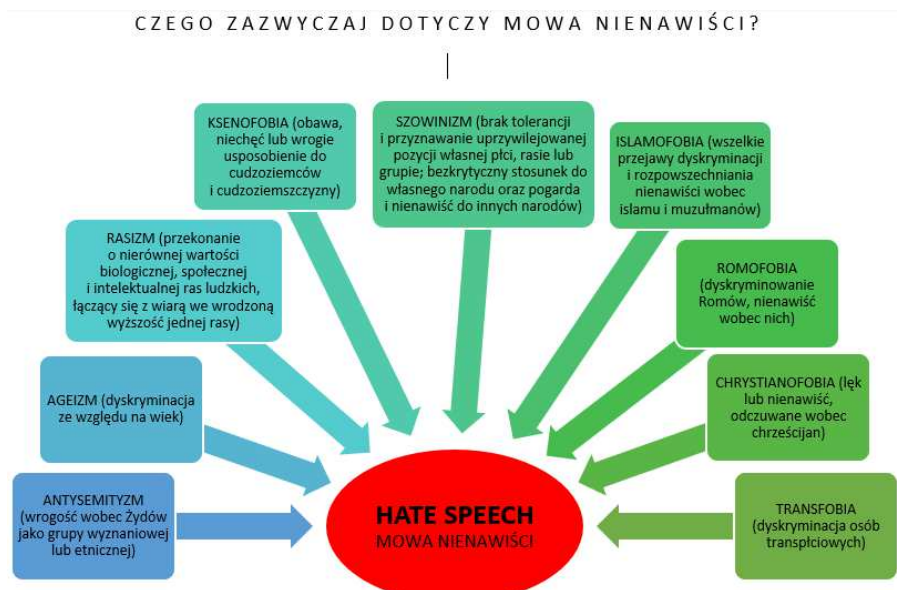
a następnie każda grupa przedstawia wyniki własnej pracy. Prowadzący podsumowuje wszystkie wystąpienia, zwracając uwagę na fakt, że każda z wypowiedzi wiąże się z niezwykle popularnymi od jakiegoś czasu terminami *hejt*, *hejter*, *hejtowanie*. Uzmysławia również uczestnikom zajęć, że choć są to stosunkowo nowe słowa, to samo zjawisko, do którego się odnoszą, nie jest czymś nowym i wynikającym przede wszystkim z powszechnego dostępu do internetu. W tym miejscu prowadzący zaprasza uczestników zajęć do wysłuchania krótkiej prelekcji na temat „mowy nienawiści”. W wystąpieniu odnosi się do przykładów z historii i współczesności, wskazując, że *hate speech* tak naprawdę nie wiąże się wyłącznie z komunikacją medialną, ale obecność agresji językowej w mediach jest bardziej wyrazista, a co więcej – media, zwłaszcza przestrzeń internetu i łatwość dostępu do sieci, stały się głównym kanałem/miejscem komunikacji, w której często nie chodzi o konstruktywną krytykę, wyrażenie własnej opinii bez etykietowania kogoś lub czegoś, oceniania kogoś lub czegoś, wyrażenie wsparcia czy działania wynikające z empatii i sympatii, ale o obrażenie drugiej osoby, zwykłą, nieuzasadnioną dyskredytację.

3. Prowadzący prezentuje trzy slajdy i omawia przedstawione na nich treści.

a)

b)

- c) Tę część zajęć prowadzący podsumowuje omówieniem trzeciego slajdu – zawierającego definicję „przestępstwa z nienawiści”. Wyjaśnia przy okazji, czym zajmuje się instytucja: Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka (ODIHR – *Office for Democratic Institutions and Human Rights*), działająca w ramach OBWE – Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (*OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe*).

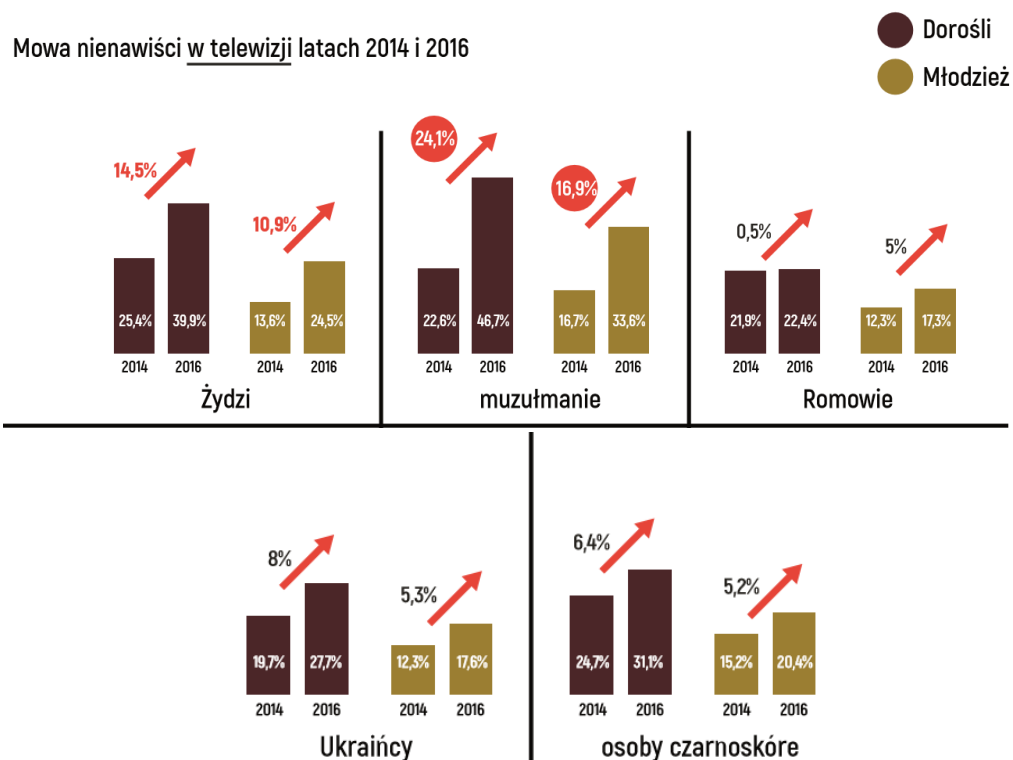
(A) Każde przestępstwo natury kryminalnej, włączając w to przestępstwa wymierzone w ludzi i ich mienie, w wyniku którego ofiara, lokal, lub inny cel przestępstwa są dobierane ze względu na ich faktyczne bądź domniemane powiązanie, związek, przynależność, członkostwo lub udzielanie wsparcia grupie zdefiniowanej w punkcie B.

(B) Grupa może być wyróżniana na podstawie cech charakterystycznych wspólnych dla jej członków, takich jak faktyczna lub domniemana rasa, narodowość lub pochodzenie etniczne, język, kolor skóry, religia, płeć, wiek, niepełnosprawność fizyczna lub psychiczna, orientacja seksualna lub inne podobne cechy.

Przestępstwo z nienawiści – definicja ODIHR-OSCE

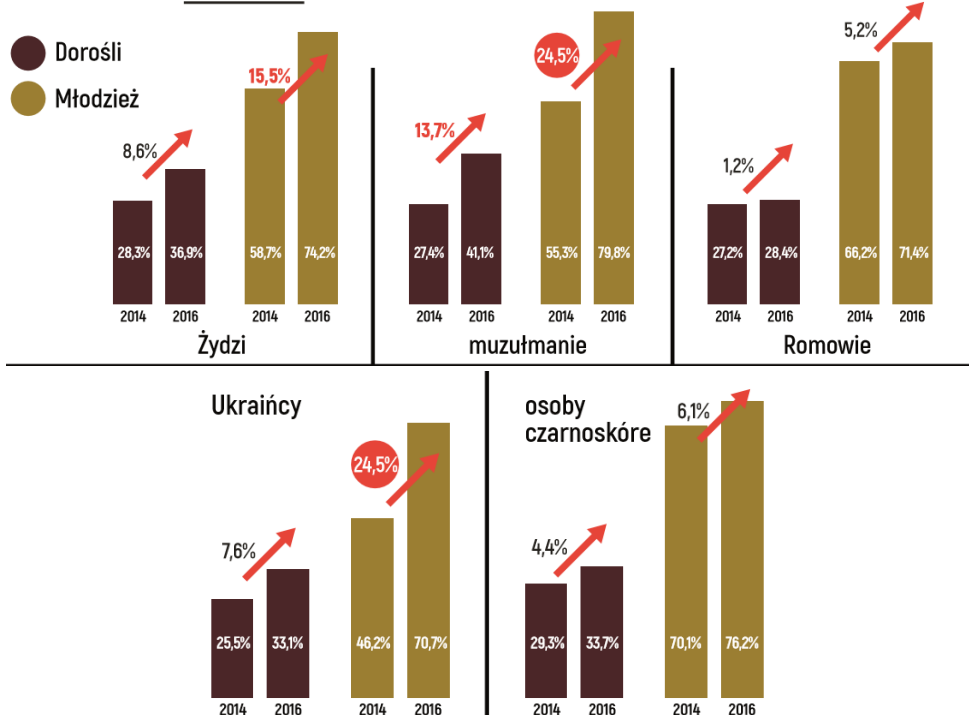

4. Uczestnicy warsztatów zostają zapoznani z wynikami sondażu dotyczącego mowy nienawiści w mediach. Prowadzący zwraca uwagę na wzrastający odsetek Polaków (dorosłych i młodzieży), którzy deklarują kontakt z mową nienawiści w telewizji i internecie względem różnych grup mniejszościowych.

(Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych, opr. M. Winiewski i inni, Warszawa 2017, s. 4)

Mowa nienawiści w internecie latach 2014 i 2016

(Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych, opr. M. Winiewski i inni, Warszawa 2017, s. 5)

[Raport został przygotowany przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami we współpracy z Fundacją Batorego, w ramach programu Obywatele dla Demokracji]

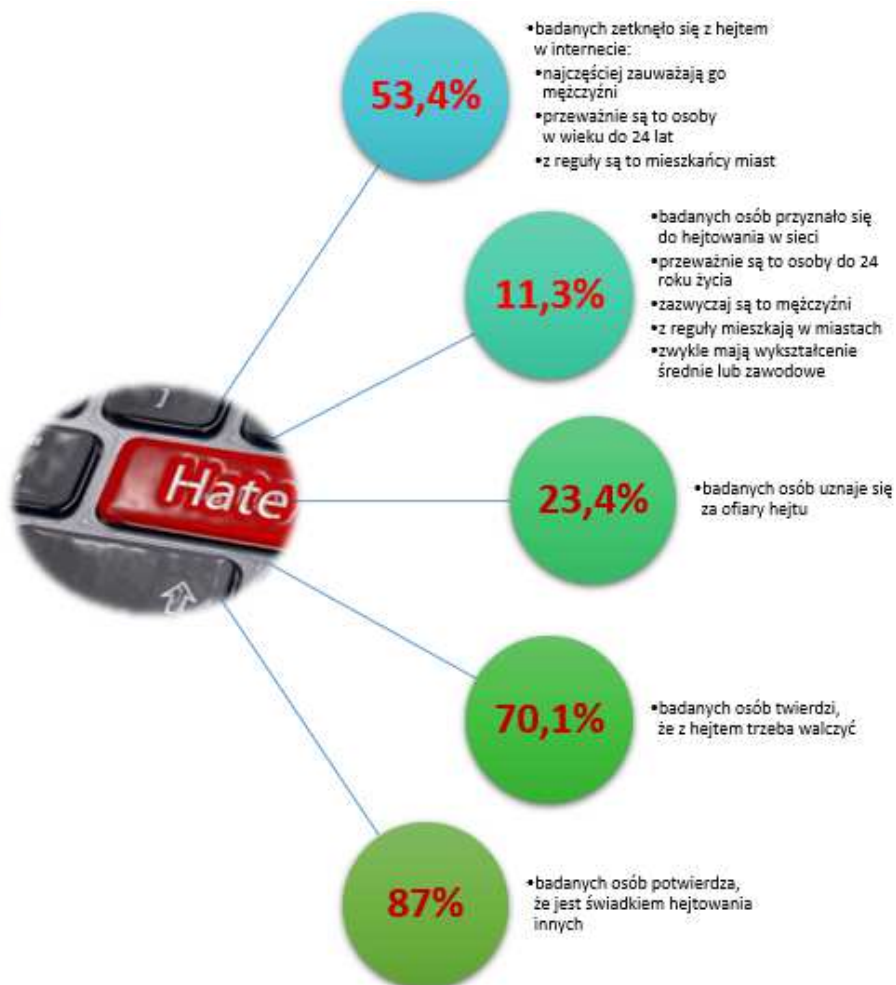
- Prowadzący proponuje grę w „detektywa”/”profilera” hejtera. Utworzone wcześniej cztery zespoły mają na celu naszkicowanie „uniwersalnego” wizerunku osoby hejtującej. W tym celu rozdaje grupom arkusze, na których każdy zespół umieszcza (po przedyskutowaniu) odpowiedzi według niego najbardziej pasujące do stereotypu hejtera. Pracę grup koordynuje prowadzący, zadając pytania:

  - *Z jakiego powodu najczęściej hejtuje?*
  - *Jakiej zazwyczaj jest płci?*
  - *W jakim przeważnie jest wieku?*
  - *Jakie z reguły posiada wykształcenie?*
  - *Jak przeważnie działa? Woli krzywdzić długimi wypowiedziami czy krótkimi?*

Przedstawiciel każdej grupy przedstawia wyniki pracy zespołu. Prowadzący wyświetla slajdy z infografikami. Uczestnicy zajęć mają okazję skonfrontować swoje wypowiedzi z danymi wyłaniającymi się z badań przeprowadzonych na dużą skalę.

Opr. własne na podstawie badania przeprowadzonego przez agencję badawczą SW Research, 27 i 28 VII 2015 r.

6. Prowadzący informuje uczestników warsztatów, że wyświetli im kilka przykładów zachowań komunikacyjnych, z którymi spotkał się w internecie. Prosi ich o krótką refleksję na temat poszczególnych egzemplifikacji i skomentowanie ich. W rozmowie kładzie nacisk na etyczny wymiar wypowiedzi/słowa i bazowanie na stereotypach.

https://memy.pl/mem_127734_co_sie_dzieje_jak_w_nocy_lewituje_telewizor

<https://www.instazu.com/tag/jaroslawjaros>

<https://www.instagram.com/p/BnfyxBhH99E/?hl=pl>

<https://twitter.com/StZerko/status/1085598200365494272>

7. Prowadzący prosi grupy o zastanowienie się, jakie są konsekwencje hejtu dla odbiorców poszczególnych treści i osób w nich przedstawionych. Po kilkuminutowej pracy zespołów inicjuje dyskusję na temat uczuć i emocji pojawiających się po stronie odbiorców poszczególnych komunikatów. Prowadzący steruje dyskusją, eksponując najważniejsze i najczęściej występujące skutki – zapisuje poszczególne informacje w postaci listy (np.: obniżona samoocena, utrata wiary w siebie i swoje możliwości/zdolności, porzucenie dotychczasowych zainteresowań, wyalienowanie/odcięcie się od grupy, agresja i autoagresja, strach, depresja itd.).
8. Prowadzący rozdaje wcześniej utworzonym zespołom fragmenty aktów prawnych odnoszących się do przemocy/agresji w internecie. Prosi, aby każda z grup opracowała plakat promujący prawidłowe zachowanie się w przypadku stania się ofiarą świadkiem hejtu oraz uświadamiający konsekwencje jego stosowania. Plakat powinien zawierać grafikę (może być symboliczna) i hasło (slogan).

1.

§ 1. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, nabywa, przechowuje, posiada, prezentuje, przewozi lub przesyła druk, nagranie lub inny przedmiot, zawierające treść określoną w § 1 albo będące nośnikiem symboliki faszystowskiej, komunistycznej lub innej totalitarnej.

(Kodeks karny – Art. 256. Propagowanie faszyzmu lub innego ustroju totalitarnego)

2.

Art. 257. Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

(Kodeks karny – Art. 257)

3.

§ 1. Kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 3. W razie skazania za przestępstwo określone w § 1 lub 2 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego.

(Kodeks karny – Art. 212. Zniesławienie)

4.

§ 1. Kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby zniewaga do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 2. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 3. Jeżeli zniewagę wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności cielesnej lub zniewagą wzajemną, sąd może odstąpić od wymierzenia kary.

§ 4. W razie skazania za przestępstwo określone w § 2 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, Polskiego Czerwonego Krzyża albo na inny cel społeczny wskazany przez pokrzywdzonego.

(Kodeks karny – Art. 216. Znieważanie osoby)

Grupy przedstawiają swoje prace. Uczestnicy warsztatów komentują je wzajemnie.

9. Prowadzący uzupełnia tę część zajęć, proponując wspólne obejrzenie materiału filmowego. Materiał zawiera informacje dotyczące metod zgłaszania hejtu i mowy nienawiści. Występujący ekspert (p. Martyna Różycka) omawia sposoby zgłaszania

wykroczeń na popularnych serwisach (Facebook, Youtube). Jest to fragment seminarium eksperckiego „Mowa nienawiści w sieci a bezpieczeństwo dzieci i młodzieży” (Warszawa, 17 XI 2015 r.).

(Źródło: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę; <https://www.youtube.com/watch?v=jkZBm2akSXs>)

10. Prowadzący kontynuuje temat, moderując rozmowę na temat innych, pozaprawnych konsekwencji stosowania hejtu, jak na przykład zgłoszenie do administratora strony, zablokowanie konta na forum, w grupie dyskusyjnej. Przedstawia prawidłowe zachowanie się w przypadku stania się odbiorcą lub świadkiem hejtu (zgłosić zaufanej osobie dorosłej, zgłosić do administratora portalu, strony WWW, nie odpowiadać agresywnie na hejt, wesprzeć ofiarę hejtu pozytywnym komentarzem, nie udostępniać/nie upowszechniać postu hejtera).

Prowadzący przypomina także o istnieniu netykiety i obowiązku jej przestrzegania.

11. Prowadzący proponuje obejrzenie wideoklipu powstałego w ramach akcji o przekornej nazwie „Przytul hejtera”, która ma na celu propagowanie sprzeciwu wobec hejtu w sieci.

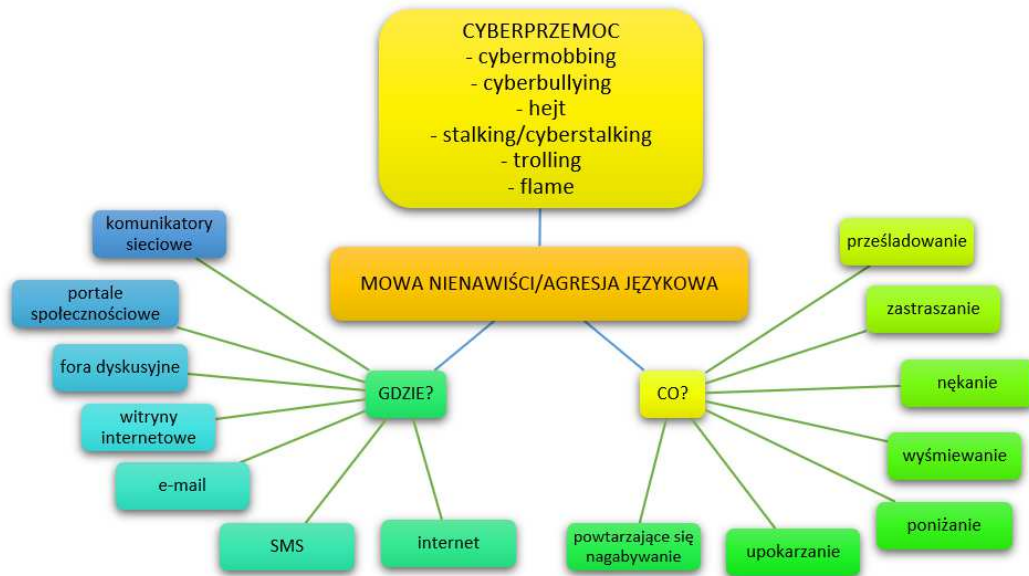

(Źródło: Fundacja Dzieci Niczyje; <http://www.przytulhejtera.pl/>)

Prowadzący zwraca uwagę uczestników warsztatów na fakt, że organizatorzy akcji – Fundacja Dzieci Niczyje i Facebook zadbali o to, aby w materiale nie pojawiła się agresja i nie eskaluje on przemocy. Podkreśla, że uleganie zaczepkom staje się pożywką dla hejterów, pogłębia kryzysową sytuację, napędza mechanizm hejtu.

12. W podsumowaniu zajęć prowadzący krótko omawia kluczowe pojęcia związane z zjawiskami. Podkreśla, że hejt ma różne oblicza: bywa słowny, ikoniczny, pojawia się w wypowiedziach medialnych itd. W trakcie swojej wypowiedzi stopniowo kreśli na arkuszu następujący schemat:

Opracował: Jarosław Pacuła